

Test Pojmenování Obrázků A jejich Vybavení (POBAV)

PÍSEMNÁ ZÁMĚRNÁ VERZE

autor: Doc. MUDr. Aleš Bartoš, PhD

Jedná se o původní českou a krátce trvající zkoušku ke včasnému zachytu poruch řeči a paměti. Smyslem testu je prověřit rychle psaný jazyk, dlouhodobou sémantickou a krátkodobou vizuální paměť.

Test se skládá ze dvou částí – pojmenování a vybavení obrázků. Nejdříve je úkolem vyšetřovaného napsat pod všech 20 obrázků jedním slovem jejich správné názvy a zároveň si je zapamatovat. Proto se jedná o písemnou záměrnou verzi. Vzápětí bez distrakce si má vzpomenout a napsat z paměti co nejrychleji co nejvíce názvů obrázků v libovolném pořadí v časovém limitu jedné minuty. Jedná se o poměrně náročnou zkoušku. Proto nemá smysl ji provádět u osob s pokročilým deficitem (např. méně než 20 bodů v Krátkém testu mentálních funkcí (Mini-Mental State Examination, MMSE). Zapisování názvů je snadný způsob, jak zajistit pozornost napomáhající vštípení (např. místo učení s vodítkem – kategoriální nápovědou, čímž se šetří čas). Výhoda je rovněž samostatné provádění vyšetřovanou osobou, takže se testující osoba dokonce může věnovat chvíli něčemu jinému. Jediný moment vyžadující větší soustředění je otočení přeloženého archu hned, jak vyšetřovaný dopíše poslední název obrázků.

Test zvládne administrovat prakticky kdokoli. Není potřeba nějaká zvláštní kvalifikace nebo složitý zácvik. Při poctivém provedení si celý test může zájemce provést sám.

Instrukce, průběh a skórování písemného záměrného Testu pojmenování obrázků a jejich vybavení (POBAV)

Nejdříve přehněte List pro vyšetřovaného na polovinu, jak je naznačeno čárkovanou čarou uprostřed listu.

1. část – POJMENOVÁNÍ OBRÁZKŮ

ADMINISTRACE:

Nejprve podejte instrukci. Teprve poté předložte pouze horní část listu s obrázky. Pojmenování obrázků není časově omezeno.

Důležité! Po dopsání posledního názvu obrázku je potřeba List pro vyšetřovaného s obrázky *okamžitě otočit*, aby si vyšetřovaný znovu nemohl prohlížet obrázky.

Pokud vyšetřovaný při psaní zároveň jmenuje názvy nahlas, požádejte ho, aby přestal. Je potřeba zachovat jednotné testování u všech osob a také zabránit zvýhodnění pomocí hlasitého vštěpování. Mělo by jít o písemnou zkoušku bez používání hlasitých slov.

Pokud na konci nejsou všechny obrázky pojmenovány, můžete podat neutrální otázku: **„Máte to hotové? Je to všechno?“** Vyšetřovanému NEpomáhejte tím, že bychom mu sami ukazovali ještě nepojmenované obrázky.

INSTRUKCE:

„Za chvíli před sebou uvidíte 20 obrázků.“ (Obrázky přitom NEukazujte.)
„Pod každý obrázek napíšete jeho název jedním slovem.“ (pauza)
„Zároveň se snažte si každý obrázek zapamatovat. Později budete psát z paměti názvy obrázků, které jste si zapamatoval/a.“

2. část – VYBAVENÍ NÁZVŮ OBRÁZKŮ ZA 1 MINUTU

ADMINISTRACE:

Po dopsání názvu posledního obrázku *rychle* otočte List pro vyšetřovaného přeložený v polovině. Vyšetřovaný vidí pouze dolní část BEZ OBRÁZKŮ. Odměřujte na stopkách 1 minutu. Podle aktuální situace je možné ukončit test dříve dohodou s vyšetřovanou osobou. „***Pokud se Vám již nedaří vzpomenout si na další obrázky, můžete skončit.***“

INSTRUKCE:

„Nyní napište do této tabulky co NEJRYCHLEJI (pauza) co NEJVÍCE (pauza) názvů obrázků v LIBOVOLNÉM pořadí. Máte na to jednu minutu. Na pořadí obrázků tedy nezáleží. Je to jasné? Můžeme začít? Ted’!“

Začnete měřit čas a ukončíme testování po jedné minutě. Po jedné minutě můžete ukončit testování slovy: „***Nyní test vyhodnotím.***“

Hned po vyšetření snadno a rychle vyhodnotíme test podle následujícího návodu.

VYHODNOCENÍ TESTU POBAV

1. část – POJMENOVÁNÍ OBRÁZKŮ

Hodnotíte podle **počtu CHYB** v pojmenování, které mohou být dvojího typu: 1) špatně pojmenované nebo 2) vůbec nepojmenované obrázky. Tyto chyby si můžete označit zakroužkováním čísla obrázku.

Správnost názvů obrázků posuzujete přísně, protože se jedná o velmi jednoduchý úkol. Názvy musí být přesné. Mezi **chyby** patří špatný, zkomolený nebo nadřazený pojem. Použití špatného názvu znamená tzv. sémantickou parafázi (zebra – žirafa, lev – tygr, česnek – cibule aj.). V názvech vadí zkomoleniny, pravopisné chyby nebo chybějící

písmenka (např. kuřic místo kukuřice, nosonožec místo nosorožec nebo uch místo ucho), tedy tzv. fonémické parafrázie. Chybou je také použití nadřazeného pojmu (např. oblečení místo košile nebo pečivo místo preclík).

Jako *správné názvy* počítáte také zdobněliny, synonyma nebo podobné názvy (např. dromedár, slepička, boltec). Podřazené názvy hodnotíte jako správné pojmy (např. džíny místo kalhoty, výr místo sova, lípa místo stromu).

Správné názvy obrázků jsou: 1. ježek, 2. kalhoty, 3. velbloud, 4. ucho, 5. želva, 6. ponožka, 7. lev, 8. česnek, 9. klokan, 10. ananas, 11. hroch, 12. kukuřice, 13. netopýr, 14. kaktus, 15. labuť, 16. pila, 17. zebra, 18. košile, 19. slepice, 20. strom.

Kromě správných názvů tolerujte také výrazy: džíny, manžestráky, pantalóny, dromedár, jednohrbý velbloud, boltec, ušní boltec, lvíče, klokanice, hrošík, kukuřičný klas, turkyňe (kukuřice), pilka, listnatý strom, lípa, dub, buk, jasan, javor, jabloň, ev. další druhy odpovídající nakreslenému stromu. Ostatní názvy jsou chybné.

Většina starších osob by měla udělat **chybu v pojmenování nejvýše jednoho obrázku**.

Obrázky jsme vybírali podle pečlivého dlouholetého výzkumu (Bartoš 2013). V něm jsme se snažili najít obrázky pokud možno jednoznačně pojmenované jedním slovem. Některé obrázky mají opravdu jedinečný název (např. ježek, jahoda, palma). U dalších jsme museli slevit a nastavit alespoň 90% shodu pojmenování se zamýšleným pojmem v normální seniorské populaci, abychom měli k dispozici větší počet obrázků pro různé účely testování (např. preclík, česnek, zebra). V následující tabulce uvádíme správné a přípustné názvy na rozdíl od příkladů chybného pojmenování.

Tab. Různá kvalita pojmenování obrázků pro POBAV

	Obrázky sady 1	OK	KO
	Správný název	Přípustný, uznatelný název	Příklady chybných názvů
1	Ježek		krtek, jehelník, bodlíny
2	Kalhoty	džiny, manžestráky, pantalony	nohavice
3	Velbloud	dromedár, jednohrbý velbloud	lama, slon
4	Ucho	boltec, ušní boltec	
5	Želva		krunýř
6	Ponožka		ponožky, punčocha, podkolenka, chodidlo, noha, bota
7	Lev	lvíče	pes, tygr, vlk
8	Česnek		cibule, lilie, makovice, stroužek
9	Klokan	klokanice	skokan, zajíc, liška, vačnatec
10	Ananas		ovoce, citrus, kokos, kaktus
11	Hroch	hrošík	prase, divočák, nosorožec, zubr, buvol, vepř
12	Kukuřice	kukuřičný klas	klas, lusk, ryba
13	Netopýr		upír, motýl, mūra, výr
14	Kaktus		bodlák, květina, trnovník, květináč, rostlina s pichláky
15	Labuť		husa, kachna
16	Píla	pilka	
17	Zebra		žirafa, kůň, koník, osel, mezek, koza
18	Košile		sako, bunda, kabát, oblek, šaty, kalhoty, halenka, blůza, pulovr, uniforma
19	Slepice		kohout, kuře, holub
20	Strom	listnatý strom, lípa, dub, buk, jasan, javor, jabloň	smrk, list

	Obrázky sady 2	OK	KO
	Správný název	Přípustný, uznatelný název	Příklady chybných názvů
1	Opice	kočkodan, šimpanz	gorila, veverka, zvíře, žába
2	Šála	šálka	šátek
3	Medvěd	lední medvěd, grizzly, medvědice, medvidě	vepř, prase
4	Banán		jídlo
5	Veverka		kuna, lasice, liška, hlodavec, králík
6	Svetr	mikina, pulover	šaty, triko
7	Žirafa		zebra
8	Paprika	kapie	chilli paprička, lusk
9	Nosorožec		hroch, jednorožec, zubr, buvol
10	Šroubovák		dláto, vrták, mikrofon, pinzeta, pádlo, rýč, nářadí, podpalovač, mixér
11	Mrož		tuleň, lachtan, tučňák, vorvaň, lvoun, nosorožec, slon
12	Preclík		pečivo, had, rohlík, pletýnka, houska, lano, stužka, pásek, srdce, mušle, žízala, tvrdé pečivo
13	Páv		vějíř, krocán, krúta, pštros
14	Palma		banánovník, strom, liána
15	Tygr	tygřice	lev, kočka, levhart, jaguár, rys, antilopa
16	Kytara	klofna	banjo, basa, housle, mandolína, loutna
17	Osel	oslík, somár, mezek	poník, kůň, koník, vlk, kojot, ovce
18	Šaty	dámské šaty	košilka, sukně, dámská noční košile, kroj
19	Sova	výr	papoušek, pták, kukačka
20	Hruška		jablko

Tabulka vznikla pečlivou analýzou názvů od 550 osob (320 normálních seniorů a 230 pacientů s Alzheimerovou nemocí).

2. část – VYBAVENÍ OBRÁZKŮ

Hodnotíte podle **počtu SPRÁVNĚ VYBAVENÝCH OBRÁZKŮ**. Nejdříve určíte počet chybných názvů. Tento počet odečtete od celkového počtu vybavených názvů obrázků. Vyřazujete **dvojitý typ chyb ve vybavení**: 1) název neexistujícího obrázku (konfabulace) a 2) opakující se výraz jednoho obrázku (počítá se jako jeden). Abyste nepřehlédli nějaký chybný název, dobrou pomůckou je zapisovat si čísla obrázků vedle názvů do záznamové tabulky. Snadno tak identifikujete konfabulace a pomůže vám to určit opakující se názvy obrázků.

Jako **názvy správně vybavených obrázků** uznáte špatně pojmenovaný obrázek (ohodnocený jako chyba v 1. části – pojmenování), který je ale stejným výrazem vybavený. V této fázi už jde o zkoušku paměti, nikoli pojmenování. Tedy např. pokud vyšetřovaný pojmenuje špatně hrocha jako prase, ale pak ho zase vybaví jako prase, započteme ho jako správně vybavený název obrázku. Podobně postupujete při zkomolení názvu. Pokud zkomolené slovo při pojmenování vysloví stejně při vybavení, započítáte ho jako správně vybavené slovo (nosonožec při pojmenování – nosonožec při vybavení). Nemůžete ho trestat za špatné pojmenování dvakrát, tj. i při vyšetření paměti. Za správně vybavený považujete také název obrázku, který sice nebyl vůbec pojmenován, ale přesto byl vybaven (pojmenování a paměť s delší latencí).

Část vybavení je časově omezená jednou minutou, která se po analýzách jeví jako optimální.

Většina starších osob by si měla vzpomenout na **7 a více správných názvů obrázků**.

Novost postupů a přínos testu POBAV

Předností testu je krátké trvání (3-4 minuty) a jednoduchá administrace prověřující více kognitivních funkcí.

V metodice jsou nové 1) obrázky, 2) jejich uspořádání, 3) postup testování, 4) zpřístupnění testu a 5) účel testu.

1. K testování se používají obrázky, které byly po několikaletém výzkumu pro tento účel vytvořeny a pečlivě vybrány. Ztvárnění černobílých perokreseb je původní. Jejich správné a jednoznačné pojmenování s 90% a vyšší úspěšností bylo ověřeno na vzorku české seniorské populace (Bartoš 13).
2. Uspořádání obrázků je původní a záměrně v přesně určeném pořadí. Na začátku a na konci jsou obrázky snadné k pojmenování proto, aby měli možnost si je v druhé části vybavit i pacienti s mírnou Alzheimerovou nemocí a dalšími kognitivními poruchami. Ve střední části jsou naopak obtížnější obrázky k pojmenování. Obecně se totiž obtížně z této oblasti vybavují. Proto nejobtížnější obrázky k pojmenování bylo možné zařadit především k prověření dlouhodobé sémantické paměti a psaného jazyka. Na všech lichých pozicích jsou vždy obrázky zvířat. Na sudých pozicích jsou obrázky z ostatních kategorií (např. oblečení, ovoce, zelenina, část lidského těla, nářadí). Obrázky a jejich uspořádání testu POBAV jsou uznány jako průmyslový vzor (Bartoš 15).
3. Postup testování je původní. V jeden celek jsou spojeny dva testy, které se používají obvykle samostatně. Testování řeči pojmenováváním obrázků se kombinuje s vyšetřením epizodické krátkodobé paměti. V první části pojmenování obrázků je náročnost testu zvýšena rozdělením pozornosti mezi pojmenování a současný úkol si obrázky zapamatovat. Písemným pojmenováváním je dosažena správná registrace podnětů k zapamatování. Počet 20 obrázků je záměrně zvolen tak, aby převyšoval kapacitu krátkodobé paměti. Tím je zvýšena náročnost testu. Druhá část vybavení je rychlou zkouškou krátkodobé paměti.
4. V průběhu vývoje vznikl původní záznamový arch, který úsporným způsobem obsahuje vše podstatné k administraci a vyhodnocení testu. Jeho podobu přihlašujeme jako průmyslový vzor na Úřadu průmyslového vlastnictví. Test POBAV je po registraci na internetových stránkách AD Centra <http://www.nudz.cz/adcentrum/testy.html> snadno přístupný pro kohokoli.

5. Účelem testu je prověřit více kognitivních funkcí za krátký čas. Deficity mohou být zjištěny buď v první části zaměřené na psaný jazyk a dlouhodobou sémantickou paměť nebo v druhé části zaměřené na krátkodobou epizodickou paměť nebo v obou částech. Abnormální výkony jsou signálem k podrobnějšímu vyšetření, aby se zjistil přesnější rozsah poruchy a stanovila příčina.

Využitelnost metodiky a předpokládaný uživatel

Test POBAV pro rychlou detekci poruch paměti nejen u demencí je snadno využitelný a proveditelný kýmkoli bez zvláštních zkušeností jen po krátkém zácviku. Pro své vlastnosti může být vhodným nástrojem v běžné praxi praktických a odborných lékařů, psychologů, zdravotních nebo sociálních sester i ergoterapeutů a dokonce příbuzných pacientů nebo si ho mohou provést motivovaní pacienti sami. Pomůže jim v rozhodnutí, zda jsou zapotřebí další odborná vyšetření. Metodika je využitelná i ve výzkumu paměti a při vzdělávání studentů středních a vysokých škol.

Seznam publikací k testu POBAV

1. Bartoš A. Netestuj, ale POBAV: písemné záměrné Pojmenování Obrázků A jejich Vybavení jako krátká kognitivní zkouška. *Cesk Slov Neurol N* 2016; 2016; 79/112(6)
2. Bartoš A. Obrázky k vyšetřování a trénování poznávacích funkcí. Česká republika. Průmyslový vzor, CZ 36461. 2015-06-03. Dostupné také z:
http://isdv.upv.cz/portal/pls/portal/portlets.vzs.det?xprim=10082754&lan=cs&s_majs=&s_puvo=&s_naze=
3. Bartoš A, Čermáková P, Orlíková H, Al-Hajjar M, Řípková D. Soubor jednoznačně pojmenovatelných obrázků k hodnocení a léčbě jazykových a kognitivních deficitů. *Cesk Slov Neurol N* 2013; 76/109(4): 453-462